

Т. ТКАЧЕНКО
Київ

THE STRUCTURAL FEATURES OF THE «BYGONE TALES» BY IHOR KOSTETSKY

The article deals with the peculiarities of the small prose by Ihor Kostetsky (1913–1983). He is the famous Ukrainian writer. The role and the sense of the fragmentariness, mystification in his stories, the formal and substantive, conceptual levels of the text's organization are investigated in the research. The study pays particular attention to author's individual style.

Key words: mystification, intertext, insertion, refrain, parallelism.

Т. И. ТКАЧЕНКО
г. Киев

СТРУКТУРНЫЕ ОСОБЕННОСТИ «СТАРОБЫТНЫХ РАССКАЗОВ» ИГОРЯ КОСТЕЦКОГО

В статье рассматривается специфика малой прозы писателя-эмигранта Игоря Костецкого (1913–1983). А именно, изучаются роль и значение фрагментарности и мистификации в содержательном, смысловом и формальном аспектах произведений. Пристальное внимание уделено авторскому идиостилю.

Ключевые слова: мистификация, интертекст, вставка, рефрен, параллелизм.

Стаття надійшла до редколегії 25.02.2015 р.

УДК 821.161.2

Т. Ю. УРИСЬ

м. Київ

dw505182@mail.ru

НАЦІОНАЛЬНА САМОІДЕНТИФІКАЦІЯ ЛІРИЧНОГО ГЕРОЯ У ТВОРЧОСТІ ПАВЛА ВОЛЬВАЧА

У статті розглядається національна самоідентифікація ліричного героя одного із сучасних українських поетів – Павла Вольвача. Окреслюється поняття «національна самоідентифікація» та специфіка його реалізації в поезії через ліричного героя.

Ключові слова: національна ідентичність, національна самоідентифікація, ліричний герой.

Для сучасного суспільства актуальною залишається проблема збереження національної культури, оскільки вона є одним із факторів впливу на розвиток національної ідентичності окремої особистості та нації загалом. Особливу роль у цьому відіграє поезія як естетико-націологічний чинник, що виконує націоохорончу та націозберігаючу функції. Вона може виступати як одна з форм збереження національного коду народу. А також поезія зберігає знання і пам'ять, без яких не може існувати нація. Сучасна українська поезія – це не лише епатаж, цинізм, мішанина стилів, порушенням усіх законів мовної та стилістичної форм, звернення до заборонених тем, зняття всіх існуючих до цього рамок і табу, ігрові експерименти з текстом, але це також і один із проявів і засобів утвердження національної самоідентифікації особистості, оскільки література є одним із тих факторів, що сприяють розвитку національної ідентифікації суспільства.

Проблема національної самоідентифікації була в центрі уваги дослідників різних галу-

зей науки – філософії, психології, соціології, етнології, політології, геополітики та ін. У літературознавстві до неї зверталися Микола Жулинський, Стефанія Андрусів, Василь та Петро Іванишини та ін. Проте специфіка реалізації цієї проблеми у творі через ліричного героя ще широко не розглядалась.

Тож метою цього дослідження є не лише розкрити поняття «національної самоідентифікації» в літературознавчому контексті, а й продемонструвати це на прикладі ліричного героя одного із сучасних українських поетів – Павла Вольвача.

Національна самоідентифікація є складовою процесу формування самовизначеності особистості в соціумі, пов'язана з формуванням суспільних відносин особистості в структурі нації, з якою вона себе ототожнює. Таким чином у розвитку особистості проходить процес становлення культурних, моральних та ціннісних орієнтацій, ідеалів та норм поведінки, характерних менталітету цієї нації. Відбуваються певні якісні та кількісні зміни в само-

свідомості особистості, тобто своєрідний процес самоутвердження особистості як носія відповідної культури.

Самоідентифікацією називаємо процес соціологізації індивіда, який впливає на розвиток його самосвідомості. Національна ідентифікація виступає в ролі домінуючої самоідентифікації особистості.

На основі опрацьованого матеріалу, присвяченого зазначеній вище темі, визначаємо поняття «національна самоідентифікація» як процес свідомо-підсвідомого ототожнення особистості зі своєю нацією, процес самоутвердження особистості як носія відповідної культури, усвідомлення власної причетності до певної нації та її системи цінностей (мови, етичних норм, культурної спадщини тощо).

Оскільки національна ідентичність є складовою концепції особистості, тому правомірно говорити про особливості її формування в ліричного героя, а отже, і про вираження його національної самоідентифікації текстуально.

А ось як трактує процес національної самоідентифікації Стефанія Андрусів: «Процес національної самоідентифікації так само космогонічний за своїм характером: у момент самоосмислення... відбувається відновлення національного образу світу...» [1, 34].

Ліричний герой одного із сучасних поетів – Павла Вольвача, живучи практично в маргінальному суспільстві (зб. «Маргінес», «Південний вітер»), все ж позиціонує себе українцем і самоідентифікує себе, відповідно, з українською нацією.

Про справжню національну наповненість його лірики згадувала Лілія Коробко, означуючи характер суб'єктивного поетичного «я» автора, «головним естетичним чинником впливу на який є «подих рідного краю», і це «не просто локальність, а рідне тло, мала батьківщина як символ, як архетип, до якого митець то наближається, то віддаляється, але ніколи не пориває...» [5, 78].

У його ліриці суспільне й особисте тісно переплетене, тому ліричний герой так сильно переживає за свою країну і народ, а особливо за ту частину суспільства, що живе поруч. Його реакція гостра: окрім сатири і сарказму, там подекуди знаходимо і відкриті випадки та осудження в бік самих українців:

Нема ярма. Та й нас – нема.

Лише якісь дірки в повітрі [2, 55].

Або ж:

Ми ще животієм біля скирти

І мремо між кам'яних громад...

Та невже ж ми всі оце минули? [2, 68].

Ліричний герой звертається до свого народу, щоб ті врешті усвідомили:

Що ми такі – і не інакші.

Що ми – і тільки ми – це ми.

Що біль не МІЙ, а болі НАШІ [2, 86].

І зміна займенників у цьому випадку означається саме мотивом спільної долі ліричного героя та його нації.

Ліричний герой, як і його автор, прямий у вираженні власних почуттів та опозиційний до навколишнього світу, а почуття, як і зображена у творах природа, нестримні, стихійні, подекуди навіть неконтрольовані. І хоч ми не можемо повністю ототожнювати автора і ліричного героя, проте останній все ж має автобіографічні риси свого автора.

У ліриці Павла Вольвача подекуди знаходимо описи страшних симптомів виродження народу, ідеї людяності та добра:

Ми непотріб. Ми рам'я і дрантя,

Понівечені браття...

Уколовся хтось – не прокинувся,

Хтось надовго сів – не «відкинувся» [2, 86] тощо.

Його лірика соціально наснажена. Тут зображена і деструкція українського простору, і занепад індивідуального національного характеру, і меркантилізація, і відверте насильство. Проте ставлення ліричного героя до власного народу особливе і неоднозначне, бо він ніби і не засуджує його (хоча і називає волами, «що тягнуть долю у ярмах вулиць» [2, 61]), а скоріше розуміє його проблеми і потреби і навіть звертається по допомогу до Месії, як символу волі, місією якого було звільнення від рабства, врешті від рабської психології, і просить для свого народу:

Землетрусів дай, Месіє, в кров!

Правду шаблі і жагучість кулі,

Бо яких ще треба молитов?! [2, 68]

Ліричному герою Павла Вольвача властивий бунтарський дух українського козака. Його свідомість абсолютно твереза. Він усвідомлює, що його народ утратив власну духовну цілісність.

...Тоскні, наче шинелі,
Снують суцільні «сограждане», «женщини» і
«мужчини».

І тінь моя неприкаяна в'язне у цій пустелі,
І маю я тільки згарище з присмаком Бать-
ківщини [2,11].

Саме через ліричного героя автор передає власні почуття та переживання, а той у свою чергу впливає на формування духовного світу читача. Ліричний герой Павла Вольвача – мешканець промислового, задимленого, закуреного і абсолютно зрусіфікованого міста. Він відчуває певну відчуженість від цього змаргіналізованого суспільства, з яким живе, бо він за своєю суттю інший, а тому шукає гармонії в природі. Хоча та соціальна спільнота все ж наклала певний відбиток і на його психіку, і на спосіб життя, проте не зламала, а лише укріпила в думці, що треба жити по-іншому, і його країна може мати інше життєве русло. Його ліричний суб'єкт – національно свідомою особистістю, з україноцентричним світоглядом, тобто з закодованим ще на генетичному рівні способом мислення і світосприйняття, з системою поглядів на життя, природу й суспільство, детермінованою саме концептосферою «Україна».

Для П. Вольвача-поета характерна зв'язність з тією територією, у якій формувалася його естетична свідомість. Лілія Коробко в статті, присвяченій творчості цього автора, пояснює наскільки міцно він прив'язав свого ліричного героя до землі, території, на якій народився. Власне про неї ми можемо довідатися з розповідей самого Павла Вольвача в одному з його інтерв'ю: «Це мільйонне індустріальне місто, заселене переважно вчорашніми селянами та їхніми нащадками. У мовному вимірі – це умовно російська лексика наклана на умовно український спосіб думання. Доволі безлика архітектура, кволість традицій і культурного прошарку. Нечисельна «інтелекенція», російськомовна, ..., і вже зовсім рідколиста національно-«швідома», зрідка вкраплені в пролетарсько-різночинницьке море. Труби, домни, газовий сморід, мордобій по святах, і не тільки» [4]. Саме на тлі такого урбаністичного пейзажу та дійства живе й самовиказується ліричний герой. Він усвідомлює свою нетиповість для такого типового південного сходу України. Він нарікає на від-

сутність народу як національну та етнічну єдність, що має спільну мову та культуру.

Уже перша його збірка «Маргінес», де за словами Леоніда Череватенка, «з першої сторінки поринаєш у світ не абстракційних, не вигаданих, не зарубіжних, а реальних, болючих, пекучих, неминучих проблем і пристрастей, що не відпускають, тримають у напрузі до останнього буквально рядка» [6, 131], певним чином окреслена локальність і прив'язаність до місця свого народження автора, а відтак і його ліричного героя.

Болісним для ліричного героя є усвідомлення втрати його народом власної духовної цілісності та повна апатія національної самосвідомості. Він нарікає на відсутність в Україні того, що зветься «народом», тієї єдності, що має струнку ієрархію цінностей, а без цього немає шансів на своє майбутнє.

Перетворення народу на масу без етнічної і національної свідомості, без традицій і коріння, у безнаціональне суспільство, яке легко визискувати економічно, яким легко маніпулювати. Він нарікає на відсутність зв'язку і розуміння між владою та її народом:

... та міць хистка всевладних тих
котрим що стяг пусте що стих
вони плюють десь там на нас
ми тут – на них [3, 26].

Через ліричного героя автор наголошує, що його народові необхідні зміни, які мають початися з морального оновлення душі кожного українця. Витоки суспільних змін мають сягати глибин людських сердець та розуму.

Ліричний герой П. Вольвача живе серед усуніть зденационалізованої людської маси, проте шукає гармонії зі світом, з тим краєм, у якому народився, бо йому:

Саме в цьому місті чомусь судилося бути.

В цьому часі і сонці. Посеред цих людей [2, 38].

Він намагається самоідентифікувати себе на своїй рідній землі, у місці, де народився, як поет. Ця самоідентифікація відбувається через усвідомлення себе як частини свого народу та поєднаності власної долі з долею рідної землі.

Ліричний герой – сильна вольова особистість, що протистоїть умовам, у яких народився, проте він любить свою Батьківщину та місто, у якому народився. І підтвердження цьому в кожній його поезії, бо для нього:

Полин, буркун і кураїна
Та ще акація крива...
І все на світі – Україна,
І птах, і грудка, і слова [2, 62].

Павло Вольвач наділяє такою силою особистість свого ліричного героя, що хочеться вірити: незламність його духу відродить до життя націю. Він волонтарист, повний «надій і часу», що дякує Богові за «той немислимий розмах»:

Що стою в трагічній Україні,
Й чую, крізь вселенську тишину,
Як ростуть нові її склепіння
В безкінечність, на звізду ясну [3, 90].

Отже, Павло Вольвач показує нам як в умовах абсолютно неприйнятних для життя та розвитку нормальної людини, в абсолютно змаргалізованому суспільстві, де алкоголізм, наркоманія та порушення закону є нормою, існує ліричний герой, який при усьому цьому не лише не став одним із них, а й ідентифікує себе з українською нацією, з тією її частиною, для якої існує мораль, життєві цінності, принципи, божі та людські закони, і вірить, що інша частина цього суспільства теж зміниться, і

його нація оживе і розквітне. А реалізується ця національна самоідентифікація ліричного героя не лише через вираження прив'язаності його до своєї Батьківщини, до тієї території, на якій зріс, а й через вираження тих почуттів (причому досить неоднозначних) і до власного народу, і до тієї верхівки, яка не допомагає, а лише гальмує розвиток його держави.

Список використаних джерел

1. Андрусів С. М. Модус національної ідентичності: Львівський текст 30-х років ХХ ст.: монографія / С. М. Андрусів. — Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2000, Тернопіль: Джура, 2000. — 340 с.
2. Вольвач П. Південний Схід. Поезії / П. Вольвач. — Львів: Кальварія, 2002. — 188 с.
3. Вольвач П. Судинна пошта. Поезії. / П. Вольвач. — К.: Ярославів Вал, 2011. — 96 с.
4. Гаврош О. Павло Вольвач: «Щоб стати письменником, треба багато чого не вміти» [Електронний ресурс] / Олександр Гаврош // Дзеркало тижня. — 28 березня — 4 квітня 2009. — № 11 (739). — Режим доступу: http://gazeta.dt.ua/SOCIETY/pavlo_volvach_schob_statipismennikom_treba_bagato_chogo_ne_vmiti.html
5. Коробко Л. «Щемить Батьківщина між ребер...»: поезія Павла Вольвача / Л. Коробко // Слово і час. — 2003. — № 10. — С. 76—80.
6. Череватенко Л. «Захлинаючись стукотом серця...»: П. Вольвач / Л. Череватенко // Дніпро. — 1998. — № 3/4. — С. 131—136.

T. URYS'
Kyiv

NATIONAL SELFIDENTIFICATION OF THE LYRICAL HERO IN THE POETRY BY PAVLO VOLVACH

The article deals with the national selfidentification of the lyrical hero by one of the modern Ukrainian poets - Pavlo Volvach. Defined the concept of "national selfidentification" and specifics of its implementation in the poetry through the lyrical hero.

Key words: national identity, national selfidentification, lyrical hero.

T. Ю. УРЫСЬ
г. Киев

НАЦИОНАЛЬНАЯ САМОИДЕНТИФИКАЦИЯ ЛИРИЧЕСКОГО ГЕРОЯ В ТВОРЧЕСТВЕ ПАВЛА ВОЛЬВАЧА

В статье рассматривается национальная самоидентификация лирического героя одного из современных украинских поэтов – Павла Вольвача. Определяется понятие «национальная самоидентификация» и специфика его реализации в произведении через лирического героя.

Ключевые слова: национальная идентичность, национальная самоидентификация, лирический герой.

Стаття надійшла до редколегії 24.02.2015 р.